

SANOK. DZIEJE MIASTA.
Praca zbiorowa pod redakcją E. Kiryka. Kraków, 1995. 1012 s.

У сучасній польській історичній науці вже неодноразово вказувалося на особливу привабливість тем, пов'язаних з дослідженням історії українсько-польського пограниччя¹. Підготована під керівництвом професора Ф.Кірика історія Сянока є, без сумніву, вагомим внеском у розробку цієї проблеми. Серед інших цілей монографії автори та видавці виділяють також її дидактичні завдання, які полягають у вихованні почуття приналежності та любові до своєї вулиці, кварталу, міста чи регіону, або всього того, що, на їхню думку, може бути окреслене як „мала Батьківщина“.

У першому, і до певної міри вступному, розділі розглядається широке коло питань, пов'язаних з географічним середовищем регіону, в якому лежить Сянок. Дається вичерпна характеристика геологічних і кліматичних умов, водних артерій (автор розділу Ян Лях особливо наголошує на значенні Сяну для розташування і життя міста — с.30), ґрунтів тощо.

Другий розділ охоплює період від найстарших слідів перебування людини в долині верхнього Сяну (XXVII-XXI тис. до н.е.) до кінця XIII ст. Автори (Міхал Порчевський, Ельжбета Погорська-Клея) твердять, що в ранньому середньовіччі (VII-X ст.) терени сучасного Сянока займали не хорвати, а ленджани — група протопольських племен, від назви яких пішов загальний етнонім поляків у мовах деяких сусідніх народів (ляхи, lenkas, lengyel). Вже в XII ст., на думку дослідників, Сянок, входячи до складу Перемиського князівства, відігравав важливу роль на польсько-українському пограниччі. При першій писемній згадці про місто у 1150 р. зустрічаче мо тут посадника угорського короля Гейзі II Яша.

Третій розділ присвячено XIV-XVIII ст., коли Сянок входив до складу Польської корони, а з 1569 р. — Речі Посполитої. Спектр питань і проблем, на яких зупиняються автори розділу (Ф.Кірик, Ф.Лешняк), надзвичайно різноманітний, починаючи від розгляду локації міста на маґдебурському праві в 1339 р. Юрієм II Тройденовичем (Ф.Кірик припускає, що локація могла відбутися і швидше — с. 92), його розмірів і динаміки чисельності населення, функціонування інститутів управління і суду до характеристики господарської діяльності, щоденного життя мешканців і стосунків між різними соціальними та етноконфесійними групами. Як підkreślують дослідники, Сянок, залишаючись столицею землі, осередком гродського і земського судів, а часом і місцем важливих політичних подій (наприклад, у 1417 р. тут у парафіяльному костелі взяли шлюб Владислав II Ягайло і Ельжбета Пілецька-Грановська), поступово, починаючи з XVI ст., втрачав роль провідного господарського і торгового центру в регіоні на користь Кросна. Значну увагу в розділі присвячено українцям, які відіграли помітну роль у житті міста (за королівським розпорядженням

¹ Janeczek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego: Województwo bełskie od schytku XIV do początku XVII w. Warszawa, 1993. S.9.

дженням від 24 березня 1553 р. поляки і українці мали бути порівну представлени в органах управління міста). Наприклад, аналіз деяких джерел, зокрема „Книги кушнірського цеху“ за 1557-1623 рр., дозволяє Ф. Кірикові твердити про перевагу майстрів українського походження в деяких цехах (s. 156).

Наступні два розділи дають розгорнуту панораму життя міста у складі Габсбурзької монархії. У цей час Сянок став спершу циркулярним, а з 1870 р. повітовим центром. Саме питання, пов'язані з переходом під зверхність нової влади, змінами в демографічній ситуації, економічному житті і соціальній структурі міста, розвитком освіти і культури, становленням національних рухів і політичних партій, перебувають у центрі уваги авторів розділів (Т. Опас, А. Зелецький, В. Солтис). Цікавими є спостереження щодо життя українців. Як зазначає А. Зелецький, проникнення модерної національної свідомості в українському середовищі Сянока відбувалося дуже повільно, домінуючими залишалися старорусинські та московофільські орієнтації. Не існувало також у місті чітких меж між польською та українською спльнотами, що знаходило свій вираз у численних мішаних шлюбах. За даними В. Солтиса, розмітість національних ідентичностей серед цих груп сяноччан була настільки значною, що поляки охочіше ходили до церкви, оскільки краще розуміли східну, ніж латинську літургію (s. 442).

ХХ ст. займає найбільше місце на сторінках книжки. Розділ „Між двома війнами, 1918-1938 рр.“ (автори В. Солтис, Е. Зайонц) дає вичерпне уявлення про розвиток міста, його інфраструктуру та життя сяноччан у згаданий період. Заслуговують на увагу спостереження авторів про відомості, які показують зменшення чисельності українців у місті. В. Солтис підкреслює, що вони великою мірою були результатом цілеспрямованої політики польської влади, яка вдалася до таких методів, як, наприклад, фальшування статистичних даних про національність жителів та вимоги змінити віросповідання, щоб отримати працю на деяких промислових об'єктах (s. 516, 544). У розділі про події Другої світової війни на теренах Сяноччини привертають увагу майстерно написані сторінки про настрої, сподівання мешканців Сянока в перші дні війни. Автор розділу Яцек Хробачинський впроваджує читача в ситуацію масової невизначеності, страху, чуток, а врешті-решт — звикання до нової реальності — життя в окупаційному режимі (s. 637-641). Історик також аналізує проблеми польсько-українських стосунків, зокрема чинники, які, на його думку, сприяли виробленню негативного стереотипу українця в масовій свідомості польського населення. На наш погляд, ці зауваги автора не завжди слушні і об'єктивні. При представленні повоєнного періоду історії Сянока цікавим є аналіз етапів і механізмів монополізації влади польськими комуністами в межах окремо взятого міста у перші повоєнні роки.

У невеликому огляді важко охопити всю різнопланову мозаїку подій та людей, дивним чином переплетених з долею і життям вулиць і кварталів міста, яка постає перед читачем цієї книги. Можемо лише зауважити, що рецензована праця відкриває багато нових, дотепер невідомих сторінок історії Сянока і на довший час залишиться незамінною для всіх, хто цікавиться його минулим і сьогоденням.